

PAAUGLIŲ MOKYKLINIO NERIMO YPATUMAI PRIKLAUSOMAI NUO LYTIES

Šarūnas Klizas¹, Irina Klizienė², Darius Talačka²

¹Lietuvos sporto universiteto Sveikatos, fizinio ir socialinio ugdymo katedra,

²Kauno technologijos universiteto Kūno kultūros katedra

Raktažodžiai: paaugliai, mokyklinis nerimas, lytis.

Santrauka

Tyrimo tikslas – įvertinti paauglių mokyklinio nerimo ypatumus priklausomai nuo lyties. Tyrime dalyvavo 100 (15-16 metų) moksleivių (45 mergaitės ir 55 berniukai). Moksleivių nerimo įvertinimui buvo taikoma C. R. Reynolds'o ir B. O. Richmond'o metodika ir A. Petruilytės aprobuota anketa „Paauglio nerimo vertinimas“. Nagrinėjant nerimo faktorių pagal tiriamųjų lytį, nustatėme, kad somatinio nerimo faktorius yra aukštesnis berniukų grupėje ($p < 0,004$). Nustatyta, kad 70,3 proc. mergaičių ir 54,2 proc. bendraamžių berniukų somatinis nerimas yra vidutinio lygio ($\chi^2 = 23,31$; $p < 0,001$). Analizuojant mokyklinio nerimo vertinimo pasiskirstymą nustatėme, kad moksleiviai laiko didžiausią nerimą sukeliančiais faktoriais: tėvų, grįžtančių iš tėvų susirinkimo, laukimą ($p < 0,05$) bei laikomus egzaminus, tai būdinga paauglėms mergaitėms ($p < 0,042$). Tačiau pagal požymį: nepajėgia susidoroti su namų darbu, būdinga paaugliams berniukams ($p < 0,035$). Nustatyta, kad paaugliai berniukai dažniau turi somatinių nusiskundimų nei bendraamžės mergaitės. Asmenybės nerimas bei socialinis nerimas lyginant lyties aspektu reikšmingai nesiskiria ($p > 0,05$). 15 – 16 metų moksleiviai laiko didžiausią nerimą sukeliančius faktorius: laukiama tėvų, grįžtančių iš tėvų susirinkimo, bei laikoma egzaminai, tai būdinga paauglėms mergaitėms. Tačiau pagal požymį: nepajėgia susidoroti su namų darbu, būdinga paaugliams berniukams.

Įvadas

Analizuojant pastarųjų metų publikacijas ir tyrimus galima konstatuoti, kad paauglystės amžiaus moksleivių mokyklinio nerimo problema kelia vis didesnę pedagogų ir visuomenės susirūpinimą [1-3]. L. Rupšienės (1999)

duomenimis, dauguma vaikų nori eiti į pirmą klasę, bet jau ketvirtoje klasėje dalis vaikų pažymi, kad jiems mokykloje negera. Panašius duomenis pateikia J. Makari, A. Zaborskis (2000). Minėtų autorių teigimu, tik pusės 11-13 metų moksleivių savijauta mokykloje „gera“. Įvairių tyrimų duomenys rodo, kad moksleivių psichologinė savijauta mokykloje blogėja pereinant į aukštesnes klases. Anot J. Pikūno ir A. Palujanskienės (2000), blogos savijautos priežastimi gali būti moksleivių patiriamas mokyklinis nerimas arba sudėtingesnė jo forma – mokyklinė neurozė, kuriuos autoriai traktuoja ir kaip jaunesniųjų moksleivių mokyklinės dezadaptacijos rezultata, ir kaip jos požymį [5]. Gera moksleivio psichoemocinė savijauta yra viena iš svarbiausių jo normalios raidos ir sėkmingo mokymosi prielaidų. Visuomenės sveikatos požiūriu su žmogaus psichologine būkle glaudžiai siejasi ir fizinė sveikata. Psichologų teigimu į mokyklą vis dažniau žiūrima su nerimu, nes vis daugiau vaikų teigia, kad mokykla jiems kelia neigiamas emocijas [6]. Longitudinių tyrimų duomenys leidžia teigti, kad dėl daugialypės rizikos ir apsauginių veiksnių tarpusavyo sąveikos paauglystėje išryškėjusios emocinės problemos gali neigiamai atsiliiepti gyvenimo kokybei ir psichinei sveikatai vėlesniame amžiuje [7].

Atsižvelgiant į pateiktus teiginius, aiškėja tokių tyrimų svarba.

Tyrimo tikslas – įvertinti paauglių mokyklinio nerimo ypatumus priklausomai nuo lyties.

Tyrimo metodai

Tyrimo dalyvavo 100 (15-16 metų) moksleivių (45 mergaitės ir 55 berniukai). Tyrimas buvo atliekamas visų pamokų metu (nuo 8:00 iki 13:30), atitinkamai sutarus su mokyklos administracija tyrimo organizavimo laiką. Tyrimo vieta – mokinių klasės. Apklausa vyko raštu, dalyvaujant pedagogui ir tyrėjui (stebėjo tyrimo eigą ir konsultavo tiriamuosius), užtruko 30-35 min. laikantis tiriamųjų informavimo ir savanoriškumo principo, moksleiviams buvo paaikšintas tyrimo tikslas, o nenorintys galėjo atsisakyti

jame dalyvauti. Moksleiviai buvo informuoti apie tyrimo anonimiškumą.

Moksleivių nerimo įvertinimui buvo taikoma C. R. Reynolds'o ir B. O. Richmond'o metodika [8]. Nerimo skalės klausimyną sudaro 37 klausimai, iš kurių 28 atspindi nerimo lygį, 9 klausimai yra priešingi rezultatai (melagingi). Tiriamieji, atsakydami į teiginius, turėjo rinktis vieną iš dviejų atsakymo variantų: „Taip“ arba „Ne“. Už atsakymus „Taip“ respondantai buvo vertinami 1 balu. Atsakymai į teiginius „Taip“ apibrėžia moksleivių savijautą, nerimastingumą ir sveikatą. Nerimo skalė susideda iš trijų faktorių: somatinis nerimas, asmenybės nerimas ir socialinis nerimas. Somatinį nerimą sudaro 12 teiginių (1, 5, 9, 13, 17, 19, 21, 25, 29, 30, 33 ir 34), asmenybės nerimą - 8 teiginiai (2, 7, 10, 14, 18, 22, 26 ir 37), socialinį nerimą taip pat sudaro 8 teiginiai (3, 6, 11, 15, 23, 27, 31 ir 35). Rezultatai vertinami taip: somatinio nerimo (iki 6,0 balų - aukštas somatinis lygis; nuo 5,9 iki 4,5 balų - vidutinis somatinis lygis; nuo 4,4 iki 1,0 balo - žemas somatinis lygis), asmenybės nerimo (nuo 2,0 iki 2,5 balų - žemas asmenybės nerimo lygis; nuo 2,6 iki 3,5 balų - vidutinis asmenybės nerimo lygis; nuo 3,6 iki 4,5 balų - aukštas asmenybės nerimo lygis) ir socialinio nerimo (iki 5,5 balo - aukštas socialinio nerimo lygis; nuo 5,4 iki 4,5 balų - vidutinis socialinio nerimo lygis; nuo 4,4 iki 3,3 balų - žemas socialinio nerimo lygis). Šių subskalių vidinis suderinamumas apskaičiuotas pagal Cronbach'o alfa rodiklį (0,71).

Apklausoje metu naudota A. Petrulytės aprobuota anкета „Paauglio nerimo vertinimas“, kurią sudaro trisdešimt nerimą keliančių situacijų, kiekviena situacija vertinama 5 balų sistema: 4 balai – situacija kelia labai didelį nerimą; 3 balai – situacija kelia gana didelį nerimą; 2 balai – situacija nemaloni, norisi jos išvengti; 1 balas – situacija bejveik neįaudina ir nekelia nerimo; 0 balų – situacija nekelia jokio nerimo, yra neutrali. Nerimo lygis nustatomas pagal autorės pateiktas normas. Skiriama: normalaus, šiek tiek padidėjusio, didelio ir labai didelio nerimo lygiai. Nerimo stuktūroje skiriamos trys dalys: mokyklinis, savęs vertinimo ir tarpasmeninis nerimas [9]. Klausimyno vidinis suderinamumas apskaičiuotas pagal Cronbach'o alfa rodiklį (0,79).

1 lentelė. Moksleivių (mergaičių ir berniukų) nerimo skalė (vidurkis balais)

Kriterijus	Mergaitės	Berniukai	Skirtumai tarp lyčių p-reikšmė
Asmenybės nerimas	2,5 ± 0,8	2,4 ± 0,7	0,94
Socialinis nerimas	4,2 ± 1,2	4,6 ± 1,3	0,07

Duomenų statistinė analizė atlikta naudojant SPSS (versija 13.0) programinį paketą. Hipotezės apie požymių įverčių tarpusavio skirtumą patikrintos remiantis chi kvadrato (χ^2) kriterijumi. Kiekybiniai kintamieji pateikiami kaip aritmetinis vidurkis (m) ir standartinis nuokrypis (SD). Duomenų skirtumas statistiškai reikšmingas, kai $p < 0,05$.

Tyrimo rezultatai

Remiantis prielaida, kad nerimas apima daugelį aspektų, buvo atlikta faktorinė tyrimų duomenų analizė. Buvo išskirti trys nerimo faktoriai: somatinis, socialinis ir asmenybės nerimas. Nagrinėjant nerimo faktorių pagal tiriamųjų lytį, nustatėme, kad somatinio nerimo faktorius yra aukštesnis berniukų grupėje (1 lent.) ($p < 0,004$). Iš gautų rezultatų negalime teigti, kad paauglės mergaitės dažniau turi neigiamą savęs suvokimą (asmenybės nerimas), joms dažniau būdingas socialinis nerimas. Berniukai statistiškai patikimai dažniau turi somatinių nusiskundimų nei bendraamžės mergaitės, tai galima pagrįstai teigti ($p < 0,004$).

Nustatyta, kad 70,3 proc. mergaičių ir 54,2 proc. bendraamžių berniukų somatinis nerimas yra vidutinio lygio ($\chi^2 = 23,31$; $p < 0,001$). Tiek berniukams (52,1proc.), tiek mergaitėms (48,9 proc.) būdingas žemas asmenybės nerimas ($\chi^2 = 9,41$; $p > 0,05$) bei aukštas socialinis nerimas (atitinkamai 59,4 proc. mergaičių ir 53,8 proc. berniukų) ($\chi^2 = 4,89$; $p > 0,05$) (2 lent.).

Analizuojant mokyklinio nerimo vertinimo (3 lent.) pasiskirstymą nustatėme, kad moksleiviai laiko didžiausią nerimą sukeliančius faktorius: laukiama tėvų, grįžtančių iš tėvų susirinkimo ($p < 0,05$), bei laikomi egzaminai, būdinga paauglėms mergaitėms ($p < 0,042$). Tačiau pagal požymį: nepajėgia susidoroti su namų darbu, būdinga paaugliams berniukams ($p < 0,035$).

Tyrimo aptarimas

Išanalizavus nerimo rezultatus, nustatyta, kad paaugliai berniukai dažniau turi somatinių nusiskundimų nei bendraamžės mergaitės. Asmenybės nerimas bei socialinis

2 lentelė. Moksleivių (mergaičių ir berniukų) nerimo faktorių pasiskirstymas pagal tiriamųjų lytį (%)

Nerimo faktorius	Lytis	Nerimo lygis			Skirtumai tarp lyčių χ^2 p-reikšmė
		Aukštas %	Vidutinis %	Žemas %	
Somatinis nerimas	Mergaitės	12,2	70,3	17,5	$\chi^2 = 23,31$ $p < 0,001$
	Berniukai	20,2	54,2	25,6	
Asmenybės nerimas	Mergaitės	18,3	32,8	48,9	$\chi^2 = 9,41$ $p > 0,05$
	Berniukai	18,7	29,2	52,1	
Socialinis nerimas	Mergaitės	59,4	29,1	11,5	$\chi^2 = 4,89$ $p > 0,05$
	Berniukai	53,8	34,1	12,1	

3 lentelė. Mokyklinio nerimo vertinimo pasiskirstymas

Nr.	Nerimo vertinimo teiginiai	Įvertinimas	Visų mokinių skaičius (proc.)	Skirtumai tarp lyčių χ^2 p-reiškė
Mokyklinis nerimas				
1	Atsakinėjama prie lentos	0	14,5	0,562
		1	21,7	
		2	30,1	
		3	30,1	
		4	3,6	
2	Kalbama su mokyklos direktoriumi	0	13,3	0,106
		1	20,5	
		2	24,1	
		3	26,5	
		4	15,7	
3	Laukiama, kol mokytojas, žiūrėdamas į žurnalą, ką nors pakvies atsakinėti	0	31,3	0,738
		1	18,1	
		2	15,7	
		3	25,3	
		4	9,6	
4	Rašomas kontrolinis darbas	0	8,4	0,105
		1	11,7	
		2	34,9	
		3	27,7	
		4	27,2	
5	Mokytojas skelbia kontrolinio darbo pažymius	0	10,8	0,285
		1	24,1	
		2	27,7	
		3	27,7	
		4	9,6	
6	Laukiama tėvų, grįžtančių iš tėvų susirinkimo	0	14,5	0,05
		1	14,5	
		2	30,1	
		3	34,9	
		4	6	
7	Laikoma egzaminus	0	14,5	0,042
		1	21,7	
		2	43,4	
		3	16,9	
		4	3,4	
8	Nesuprantama mokytojo aiškinimo	0	12,5	0,685
		1	22,5	
		2	30	
		3	22,5	
		4	12,5	
9	Mokytojas netikėtai ko nors paklausia	0	14,5	0,196
		1	19,3	
		2	38,6	
		3	18,1	
		4	9,6	
10	Nepajėgiama susidoroti su namų darbu	0	14,5	0,035
		1	21,7	
		2	30,1	
		3	30,1	
		4	3,6	

duomenimis, mokykloje mergaitės jaučiasi geriau negu berniukai. A. Petrulytės (2003) duomenimis, paaugliams bręstant pasižyminčiųjų puikia emocine būkle skaičius mažėja. Paauglių, ypač mergaičių, pažeidžiamumas apie penkioliktuosius gyvenimo metus itin didelis. Mokslininkai E. A. Storch ir kt., (2003) norėdami įvertinti moksleivių socialinį nerimą, nustatė tiesioginę priklausomybę tarp vienatvės pojūčio ir socialinio nerimo ($p < 0,005$). Nustatyta, kad psichologinė moksleivių savijauta dėl patiriamos mokykloje įtampos bei nerimo blogėja, o nerimas savo ruožtu neigiamai veikia savęs vertinimą, didėja somatinis ir socialinis nerimas [3]. Atliktas ne vienas tyrimas, analizuojantis mokyklinio nerimastingumo rodiklius [12], moksleivių stresą ir baimę mokykloje, moksleivių savijautos ir sveikatos veiksnius mokykloje [13]. Taigi sudarius nerimą keliančių situacijų hierarchiją paaiškėjo, kad 15 – 16 metų moksleiviai laiko didžiausią nerimą sukeliančius faktorius: laukiama tėvų, grįžtančių iš tėvų susirinkimo, bei laikomi egzaminai, tai būdinga paauglėms mergaitėms. Tačiau pagal požymį: nepajėgia susidoroti su namų darbu, būdinga paaugliams berniukams. V. Gudžinskienė ir M. Barkauskaitė (2001) savo mokslo darbuose nustatė, kad mergaitės labiau nerimauja dėl kontrolinių darbų nei berniukai. B. Burba ir kt. (2007) tyrė mokymosi krūvio ryšį su moksleivių nerimastingumo rodikliais nustatė, kad moksleivių, neįvykdančių mokykloje keliamų reikalavimų, nerimastingumo rodikliai pagal penkis nagrinėtus parametrus (bendrą nerimastingumo lygį, somatinius nerimastingumo požymius, žemą savęs vertinimą, padidėjusį susirūpinimą mokykla, nerimą dėl kontrolinių darbų) buvo statistiškai

nerimas lyginant lyties aspektu reikšmingai nesiskiria ($p > 0,05$). A. Zaborsko (2000) ir kitų mokslininkų tyrimų

patikimai aukščiau, palyginti su tais, kuriems mokymosi krūvis atrodo optimalus.

Išvada

1. Paaugliai berniukai dažniau turi somatinių nusiskundimų nei bendraamžės mergaitės. Asmenybės nerimas bei socialinis nerimas lyginant lyties aspektu reikšmingai nesiskiria ($p > 0,05$).

2. 15 – 16 metų moksleiviai laiko didžiausią nerimą sukėliantį faktorius: laukiama tėvų, grįžtančių iš tėvų susirinkimo, bei laikomi egzaminai, tai būdinga paauglėms mergaitėms. Tačiau pagal požymį: nepajėgia susidoroti su namų darbu, būdinga paaugliams berniukams.

Literatūra

- Makari J., Zaborskis A. Moksleivių savijauta ir jos sąsaja su psichologine mokyklos aplinka. *Medicina*, 2000; 36(4):332-41.
- Klizas Š., Malinauskas R., Dumčienė A., Ramanauskienė I. Viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių psichosocialinės adaptacijos ir nerimo sąsajos su lytimi. *Visuomenės sveikata*, 2009; 4:115-20.
- Klizas Š., Ramanauskienė I., Dumčienė A., Linonis V. Viduriniojo mokyklinio amžiaus moksleivių psichikos sveikatos ir mokyklinio nerimo ypatumai. *Sveikatos mokslai*, 2010; 3:3154-7.
- Rupšienė L. Nenoras mokyti – socialinis pedagoginis reiškinys: Monografija. Klaipėda, 2000.
- Pikūnas J., Palujanskienė A. Asmenybės vystymasis. Kaunas: Pasaulio lietuvių kultūros, mokslo ir švietimo centras, 2000.
- Juškeliene V., Proškuviene R. ir kt. Mokyklą baigiančių moksleivių psichologinė bei emocinė savijauta, jos ryšys su ugdymo proceso veiksniais. Vilnius, VPU, 2003.
- Nasvytienė D., Balnionytė R. 13 – 17 metų paauglių emocinių problemų ir nerimo lygio įvertinimo ypatumai. *Ugdymo psichologija*, 2006; 16:14–5.
- Reynolds CR, Richmond BO. „What I Think and Feel“: A revised measure of children’s manifest anxiety. *J Abnorm Child Psychol*. 1978; 6:271-80.
- Petrulytė A. Jaunesnio paauglio socialinė raida. Vilnius, Presvika, 2003.
- Zaborskis A., Makari J. Psichosocialiniai moksleivių savijautos ir sveikatos veiksniai mokykloje. Švietimo reforma ir mokytojų rengimas: VII tarptautinės moks. Konferencijos medžiaga. Vilnius, VPU, 2000; 21-4.
- Storch E. A., Brassard M. R., Warner C. L. M. The relationship of peer victimization to social anxiety and loneliness in adolescence. *Child Study J*. 2003; 33(1):1–18.
- Burba B, Grigaliūnienė V, Laukienė I, Vėlavičienė D, Šulga J, Keblys N, Jaras A, Jankuvienė O. Kauno miesto ir rajono vyresnių klasių mokinių mokymosi krūvis ir jo ryšys su mokinių nerimastingumo rodikliais. *Visuomenės sveikata*, 2007; 2(37):11-5.
- Way N, Reddy R, Rhodes J. Students perceptions of school climate during the middle school years: associations with trajectories of psychological and behavior adjustment. *Am J Community Psychol*.2007; 40:194-213.
- Gudžinskienė V., Barkauskaitė M. Pradinukų emocinė savijauta ir ją lemiantys veiksniai. Šiuolaikinės pedagoginės idėjos ir jų kelias į mokyklą: respublikinės mokslinės konferencijos medžiaga. Vilnius, VPU, 2001; 23-31.

ADOLESCENT SCHOOL ANXIETY FEATURES ADDICTED TO GENDER

Š. Klizas, I. Klizienė, D. Talačka

Key words: teenagers, school anxiety, gender.

Summary

The aim of this study were peculiarities of teenagers school anxiety addicted to their gender. There took part in study 100 pupils of age 15 – 16 years old: 45 girls and 55 boys. Evaluation of pupils school anxiety was executed according methodology of C. R. Reynolds and B. O. Richmond, and using questionnaire „Evaluation of teenager anxiety“, approved by A. Petrulytė. Investigation of researched addicted to gender showed, that factor of somatic anxiety is in higher level in boys group ($p < 0,004$). There were detected, that 70,3% girls and 54,2% boys have somatic anxiety of average level ($\chi^2 = 23,31$; $p < 0,001$). We identified during school anxiety evaluation analysis, that the most important factors to anxiety afflict are: when parients returns back home from the class meetings ($p < 0,05$) and during examinations, that is specific to girls ($p < 0,042$). Otherwise, by indication when there are problems to complete the home tasks, anxiety is more specific to teenagers boys ($p < 0,035$). There were detected, that teenagers boys have somatic problems more often than girls of the same age. Personality anxiety and social anxiety are slightly different between genders ($p > 0,05$). Basically, for pupils of 15 – 16 years old most important factors to anxiety afflict are: parients returns back home from the class meetings and during examinations - that is specific to girls. Otherwise, by indication, when there are problems to complete the home tasks, anxiety is more specific to teenagers boys.

Correspondence to: irina.kliziene@ktu.lt

Gauta 2013-04-19